

werd afgesloten met een wandeling over de Botermarkt op donderdagmiddag. Vrijdagochtend om half tien vertrok het gezelschap met de trein naar Den Haag.

Antoon Bosselaers

1. *Middelburgsche Courant*, 5 augustus 1895, p. 4.
2. *Middelburgsche Courant*, 11 augustus 1906, p. 4.
3. *Vlissingche Courant*, 3 september 1906, p. 2.
4. *De Telegraaf*, 4 september 1906, p. 1.
5. *Het Nieuws van den Dag*, 13 september 1906, p. 6.
6. *Middelburgsche Courant*, 30 en 31 augustus 1906.

Geraadpleegde bronnen:
– A. Bosselaers, 'Daniëlse en Van Straaten. De juiste datering van een prentbriefkaart', in: *De*

Wete, jrg. 41, nr. 2 (2012), p. 25-29.
– *Beeldbank Zeeland en Beeldbank Zeeuws Archief*.
– *Krantenbank Zeeland, Middelburgsche en Vlissingche Courant, diverse jaargangen*.
– J.H. Midavaine, 'Automobilweek in Walcheren, juni 1910', in: *De Wete*, jrg. 25, nr. 3 (1996), p. 7-12.
– J. Spoorenberg en H. Voskuilen, 'Drukkerij en uitgeverij Gebr. Van Straaten in Middelburg', deel I, *VDP Bulletin*, jrg. 29, nr. 113 (2012), p. 2-7.
– J. Spoorenberg, H. Voskuilen en A. Bosselaers, 'Drukkerij en uitgeverij Gebr. Van Straaten in Middelburg', delen II tot V, *VDP Bulletin*, jrg. 29, nr. 114 (2012), p. 2-9; jrg. 30, nr. 115 (2013), p. 2-8; nr. 116 (2013), p. 2-7; nr. 117 (2013), p. 2-7.
– Website van de stichting Verenigde Booten (<http://www.verenigdebooten.nl>) met informatie over Adriaan Boot en de vier Mexicaanse schilderijen.
– Wikipedia.

Walcheren van de kaart

Braziliaans Walcheren

Walcherse plaatsnamen en de naam Walcheren zijn in alle windstreken van de wereld te vinden. Dit heeft mij altijd gefascineerd. Toen *De Wete* de rubriek 'Walcheren van de Kaart' in het leven riep, was dat voor mij een schot in de roos. Al speurend in mijn documentatie vond ik een Braziliaans eilandje dat luisterde naar de naam Walcheren. Met dank aan historicus Ruud

Paesie. Hij maakte er immers melding van in een bijdrage in het *PZC*-katern 'Spec-trum' van 25 februari 2012.

Fort en eiland

Na de verovering van de Braziliaanse stad Olinda op de Portugezen rond 1630 wilde de West-Indische Compagnie (WIC) haar invloed in Brazilië verder uitbreiden. Daar-

om werd er een aantal expedities op touw gezet. Twee van die tochten gingen naar Cabo de Santo Agostinho, een gebied dat ongeveer 50 kilometer ten zuiden van Olinda lag. Het doel was de bezetting van het op die kaap aanwezige Portugese fort. De eerste aanval vond plaats in 1632 waarbij de Nederlanders de baai bij Agostinho binnenvoeren. Zij wisten echter niet dat het rif dat voor de baai lag slechts één doorgang kende. De Portugezen waren in de veronderstelling dat de vijand in de val zat. De Nederlanders bedachten een plan. In het holst van de nacht werd met man en macht een stuk van het rif uitgehakt. Zo werd een tweede doorgang gecreëerd waarmee een ontsnapping volggesteld werd. De Portugezen moeten met stomheid geslagen zijn geweest toen ze bij daglicht ontdekten dat er in de baai geen

Verovering van Olinda in Brazilië door generaal Hendrick Lonq in 1630; anoniem, ca. 1649-1651, ets 279 x 361 mm. (catalogusnr. FMH 1659-b, Rijksmuseum Amsterdam)

Nederlands schip meer te bekennen viel. Een tweede aanval, in 1634, werd beter voorbereid en leidde uiteindelijk tot de overgave van het Portugese fort. Aan twee kooplieden die in Brazilië actief waren voor de Kamer Zeeland van de WIC, Johan Ghyselin en Adriaan van der Dussen, werd gevraagd om het militaire bevel te gaan voeren. Onder hun leiding werden twee Zeeuwse forten aan de baai gebouwd. Het ene fort werd naar Ghyselin en het andere naar Van der Dussen genoemd. Fort Ghyselin was een vrij groot, rechthoekig bouwwerk met twee halve bastions aan de noordzijde. Het fort kwam te staan op het

Panorama van Cabo de Santo Agostinho, ca. 1640. (Caspar Barlaeus, bew. door S.P. l'Honoré Naber, 'Nederlandsch Brazilië onder het bevel van Johan Maurits Graev van Nassau, 1637-1644', 's-Gravenhage 1923)

eilandje Toutouiouca. Deze oorspronkelijk indiaanse naam werd door de Zeeuwen veranderd. Het uit twee delen bestaande eilandje ging voortaan Walcheren heten.

Ghyselin

De Vlissingse koopman Johan Ghyselin werd geboren in 1584. Zijn ouders waren van Waals-Vlaamse afkomst. In 1634 keerde hij, kort na de bouw van 'zijn' fort, terug naar Zeeland maar in 1637 trok hij wederom naar Brazilië. Het verhaal ging dat hij zijn kinderen miste, die hij bij een slaaf had verwerkt. Mogelijk was dat een geromantiseerde reden. Zeker is dat Ghyselin tijdens zijn tweede Braziliaanse periode zitting nam in de zogeheten Hoge en Gehei-

me Raad, die onder leiding stond van de gouverneur-generaal van Nederlands Brazilië, Johan Maurits van Nassau-Siegen. Nadat Ghyselin zijn steentje had bijgedragen aan de successen in Zuid-Amerika, keerde hij in 1640 definitief terug naar Zeeland. Hij trouwde met Geertje Evertsen, een dochter van de stamvader van het beroemde Vlissingse zeeheldengeslacht. Johan Ghyselin maakte op zeker voor die tijd gevorderde leeftijd een bestuurlijke carrière in Vlissingen en later nog in het gewest Zeeland. Hij overleed na een avontuurlijk leven op 7 december 1653. Ghyselin was een gevierd man. Volgens WIC-bewindhebber Johannes de Laet haalden hij en Ghyselin 23 ton goud binnen voor de Compagnie en predikant-schrijver Caspar van Baerle stipt de Vlissingse diverse malen op positieve wijze aan in zijn *Verum per octennium in Brasilia* (1647), een werk over de Braziliaanse periode van Johan Maurits.

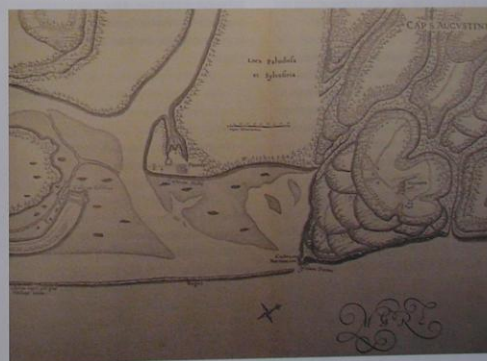
Voormalig Walcheren

Het naar Ghyselin vernoemde fort werd ook wel fort Walcheren genoemd, naar het eilandje waarop het stond. In sommige bronnen wordt beweerd dat het verdedigingswerk tevens naar de naam fort Domburg luisterde, maar dat is niet juist. De kleine sterkte Domburg lag namelijk op een van de heuvels aan de baai van Cabo de Santo Agostinho. Fort Ghyselin behield zijn status niet lang. Johan Ghyselin had in 1640 zijn hielen

Hieronder: kaart van Cabo de Santo Agostinho en de baai voor fort Van der Dussen (links onder het eiland Walcheren). Het karaalrif voor de kust is duidelijk zichtbaar, ca. 1640. (Caspar Barlaeus, bew. door S.P. l'Honoré Naber, 'Nederlandsch Brazilië onder het bevel van Johan Maurits Graev van Nassau, 1637-1644', 's-Gravenhage 1923)

Hierboven: van fort Van der Dussen (lokatie onderste punt afgebeelde luchtfoto) noch van fort Ghyselin is tegenwoordig nog iets te zien. (foto Google Maps)

Luchtfoto van het eiland Ilha da Cocalia (boven), voorheen Walcheren. De zandsuppletie aan de zuidzijde is duidelijk zichtbaar. (www.panoramio.com/photo/20044144)

nog niet gelicht in Brazilië of het verdedigingswerk werd al verlaten. Er is tegenwoordig niets meer terug te vinden van het fort. Ruud Paesie ging er ter plekke zoeken en vermoedt dat eventuele resten bedolven zijn onder een dikke laag zand. Het eilandje Walcheren bestaat nog steeds en heet nu Ilha da Cocalia, dat kokospalmeneiland betekent. Cocalia is door de eigenaar, een lokaal havenbedrijf, door middel van zandsuppletie tot één eiland gebouwd. Het voormalige Braziliaanse Walcheren is omgeven door een haven- en

industriegebied in het zuiden en het westen en de badplaats Cabo de Santo Agostinho in het noorden. Alleen de weidse blik over de Atlantische Oceaan in het oosten is in de loop der eeuwen onveranderd gebleven.

Jaco Simons

Bronnen:

– Caspar Barlaeus, bew. door S.P. l'Honoré Naber, *Nederlandsch Brazilië onder het bevel van Johan Maurits Grave van Nassau, 1637-1644* ('s-Gravenhage 1923).
– www.krantenbankzeeland.nl: Ruud Paesie, 'Zeeuwen vasthoudend op de Braziliaanse kust', in: PZC 25 februari 2012, pag. Spectrum, 10-11.

Vadertje

De terve staet te blienken

Het belangrijkste gewas

Met de uitdrukking *de terve staet te blienken* bedoelde men dat het perceel tarwe er goed bij stond en een goede oogst beloofde.

Tarwe was het belangrijkste product van de Zeeuwse boer en werd goed beoordeeld. Er zijn nogal wat schrijvers die de lottrompet steken over de Zeeuwse tarwe. Zo schreef de Italiaan L. Guicciardini, die in de zestiende eeuw Zeeland bezocht: "Het land is hier seer vet ende vruchtbaer tot alle landbouwinghe; maar besondelyck wordt hier het schoonste, edelste ende beste koren gewonnen."

In de *Chronick van Zeeland*, die in 1644 verscheen, schreef M.Z. van Boxhorn: "...soo wordt een groot deel van den acker hier bestagen, ende pronct met het schoonste koren, voornementlyck terve, die in de naestghelegen landen veel vervoert, ende boven andere ghepresen wert."

In 1751 verscheen de *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden* van Isaak Tirion. Over de Zeeuwse gewassen schreef hij: "Koolzaad, gerst, rogge, witte en zwarte boonen, erwten, vlas, maar inzonderheid tarwe (die voor de beste gehouden wordt, die ergens gevonden wordt) groeijen er overvloedig; zoo dat er boven 't geen in de Provincie verteerd wordt, noch veel naar elders wordt verzonden."

J. de Kanter en J. ab Utrecht Dresselhuis schreven in het boek *De Provincie Zeeland*, dat in 1824 verscheen: "De tarwe gelukt door geheel Zeeland bij uithemendheid wel. De Zeeuwsche tarwe is zoo algemeen gezocht als onmisbaar."

H.J.E. Gerlach, secretaris van de Zeeuw-

sche Maatschappij van Landbouw (afdeling Walcheren), schreef in 1885: "Als hoofdvrucht van den landbouw op Walcheren en in Nieuw- en St. Joosland kan men veilig de 'tarwe' noemen."

Rassen

Ongeveer een derde van het bouwland op Walcheren werd in de negentiende eeuw ingezaaid met tarwe.

In Zeeland had men als vanouds de keuze uit drie tarwerassen: de Walcherse, Goese en Rousselaarse tarwe. Op Walcheren gaf men uiteraard de voorkeur aan de Walcherse tarwe. In geen van de geraadpleegde boeken wordt de Zeeuwse Witte genoemd, die rond 1870 een van de belangrijkste winterterassen van Nederland was. De Zeeuwse Witte stond bekend om zijn goede broodbakwaliteit. Wordt misschien de Zeeuwse Witte op Walcheren Walcherse tarwe en op Zuid-Beveland Goese tarwe genoemd? In een beschrijving van Walcheren uit de eerste helft van de zestiende eeuw staat dat het koren in maart werd gezaaid en in de herfst werd geoogst. Dat betekent dat het om zomertarwe ging, maar er werd ook wintertarwe gezaaid. Deze tarwe was in de regel goed bestand tegen de Walcherse winters en had een hogere opbrengst maar was gevoelig voor legering. Winterrassen die daar geen last van hadden, waren de Engelse Essex- en Glasgowtarwe. In 1880 namen enkele Walcherse boeren proeven met Glasgowtarwe, en het resultaat was goed. Vooral op de zwaardere grond ging men over op de Engelse rassen, terwijl men op de lichtere grond toch nog de voorkeur gaf aan de oude Walcherse tar-